

Спиридон БЛАГОЕВ (Ташкент)

НАРОДНОТО ДВИЖЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА ПО МЛАДОТУРСКАТА РЕВОЛУЦИЈА

(Според материјалите од архивот на надворешната политика на Русија)

Извршената револуција во Турција не му донесе на македонскиот народ социјално и национално ослободување. Младотурците го задржаа стариот полуфеудален, полуколонијален општествен поредок. Извесно време тие се обидуваа преку создавање на различни организации да ја прикријат својата реакционарна политика, но задачата на тие организации беше ширење и утврдување на „отоманизмот“ во нетурските делови на Империјата. Во 1909 година младотурците формираа во Македонија „Друштво (Лига) на мирот и слогата“ и „Мешана комисија за спокојувања“, кои имаа свои друштва во центрите на сите македонски вилаети, но раководната улога им припаѓаше на солунските организации.

На чело на солунското „Друштво на мирот и слогата“ се наоѓаше потполковникот Фаик-беј, а со „Мешаната комисија“ раководеше Назим-беј. На сите македонски политички организации им било предложено да определат делегати за учество во работата на „Друштвото“ и „Комисијата“.¹⁾

Официјалната програма на овие две организации, кои ја почнаа својата активност во Солун на 14 јули 1909 година, беше мошне неодредена. „Друштвото“ требаше да помага „принципите на уставот да се зацврстат кај отоманскиот народ и да се бори за слогата“ помеѓу различните елементи на македонското општество со свикнување на конференции, а како своја крајна цел си ја поставуваше конфедерацијата на балканските народности. „Мешаната комисија“ требало да се занимава со внатрешните работи и да решава одделни конфликти, барања и поплаки на населението.

¹⁾ Архив Внешней Политики России. Политический архив, док. 1151 л. 37. Извештај на генералниот конзул во Солун бр. 522 од 9/22 јули 1909 г. — Во натамошниот текст АВПР. ПА.

Турските весници што излегуваа во Солун беа одушевени од појавувањето на новите рожби на младотурскиот комитет и им претскажуваа голем успех. Инаку гледаа на создавањето на двете организации македонските весници и политичките клубови. Тие се однесуваа мошне недоверливо кон оваа замисла зашто сфаќаа дека младотурците сакаа овие организации да ги искористат за спроведување политика на отоманизација на Македонија. За тоа сведочи дејноста на солунското „Друштво на мирот и слогата“, кое формира две поткомисии: за конференции и печат. Поткомисијата за печат веднаш покажа стремез да го унифицира и потчини на своето влијание сиот македонски печат. Меѓутоа овој обид предизвика многу остри дискусии во самата комисија и наиде на отпор од страна солунскиот печат.²⁾

Под знамето на „отоманизмот“ се одвиваше укинувањето на некои демократски слободи што беа прогласени во почетокот на револуцијата, се вршеше грубо насилно потурчување на нетурските народности. Оваа реакционерна политика на младотурците не можеше да не предизвика отпор на македонскиот народ, кој, и покрај националистичките караници што ги распалуваа младотурските организации, се бореше заедно со турските работници и занаетчии против социјалното и класно угнетување. Пример на такво заедничко истапување беше митингот што се одржа на 6 јуни 1909 година во Солун, на кој присуствуваа околу 6 илјади работници од различни националности и религии. Учесниците на митингот се собраа за да изразат протест против законопроектот што беше внесен во турскиот парламент од министерот за внатрешни работи со цел да се спречи образувањето и дејноста на работничките синдикати и да се ограничи правото на штрајк и собирање. Во едногласно прифатената резолуција се искажува незадоволство од политиката на Министерството и се зборува за потребата да се отстојува слободата на синдикатите и собирањата во Турција³⁾.

Нападите на младотурците врз автономијата на црковните христијански општини, кои долго време се занимаваа со школството на својата народност, ограничувањето на слободата на печатот, забраната странските државјани да се занимаваат со педагошка работа во Турција и другите слични мерки предизвикаа оправдано незадоволство кај демократските сили. За Македонците особено неприфатлив беше законопроектот со кој се предвидуваа забрана на дејноста на политичките партии и групации од нетурската националност.

²⁾ АВПР. ПА, д. 1151, л. 38. Извештај на генералниот конзул во Солун Кохмански бр. 552 од 9/22 јуни 1909 год.

³⁾ АВПР. ПА, д. 2715, л. 341. Извештај на управителот на Граѓанската агенција во Македонија Петрјаев бр. 151 од 7 јуни 1909 год.

Фактот дека чиновниците на месната администрација, кои порано, при делумното спроведување на реформите во Македонија, биле отстранети, сега беа вратени на власт⁴⁾ исто така сведочи за егоистичниот, отворено-националистички карактер на политиката на младотурците.

Како одговор на ова се засили дејноста на различните македонски револуционерни организации. Меѓутоа, поради својата слабост, политичка незрелост и меѓусебно некоординирана дејност тие не успеаја да застанат на чело на националното ослободително движење на македонскиот народ.

Левите елементи на македонското движење, кои активно учествуваа во младотурската револуција, во прво време беа готови да соработуваат со новиот уставен режим, зашто сметаа дека македонското прашање може да биде решено во рамките на општата демократизација и промена на социјалните и политичките односи во Империјата. По објавувањето на уставот во Турција организацијата на Сандански ги прогласи следниве принципи: 1) уставна управа во Империјата со обласно самоуправување по примерот на Германија и Австро-Унгарија; 2) полна еднаквост пред законот и власта на христијаните и Турците во Македонија и слободен пристап на првите во армијата, администрацијата и судските органи врз рамноправна основа; 3) крај на европското мешање, засновано врз финансвата потчинетост на Турција на Европа; 4) спроведување судска реформа, озаконување на селскиот општински суд и допуштање на националниот јазик на мнозинството во сите судски инстанции со исти права како турскиот јазик; 5) одземање на основното образование од црковните власти и неговото предавање во надлежност на светските школски установи; 6) прифаќање на закон за печатење на книги и периодични изданија на јазикот на месното македонско мнозинство; 7) израмнување на имотните односи во областа на земјишната сопственост по пат на насилна експропријација на чифлиците од беговите во корист на потчинетите селани-исполции⁵⁾.

Во септември 1908 година во Солун се одржа конгрес на левите групи на македонската револуционерна организација на кој беше создадена Народната федеративна партија. Конгресот прифати одлука да се издава печатен орган на партијата

⁴⁾ АВПР. ПА, д. 1151, лл. 42—43. Извештај на генералниот конзул во Солун бр. 611 од 5/18 август 1909 год.

⁵⁾ АВПР. ПА, д. 1150, лл. 63 и 64. Извештај на рускиот конзул во Солун бр. 567 од 7 август 1908 год.

Односот на македонските леви групи кон новиот режим во Турција добро е претставен од Д. Косев во неговата анализа на „Манифестот кон сите народности на Империјата“ од 30 јули 1908 год. што го потпишал Јане Сандански. Вид. „Историја на македонското национално револуционерно движење“, 437—439.

— „Народна волја“. Основното јадро на новата партија го составуваше Серската организација на чело со Јане Сандански. Меѓутоа во неа исто така влегоа многу околиски организации на бившата македонска револуционерна организација.

Несомнено е дека создавањето на Народната федеративна партија претставуваше голем политички настан во животот на македонскиот народ. Оваа партија имаше голема популарност сред месното население затоа што во својата дејност тргнуваше исклучиво од интересите на македонското селанство, занаетчиите, ситните трговци и поврзаната со нив интелигенција.

Теоретските погледи на „Народна волја“ се одликуваа со краен електизам. Во програмата на партијата и во многу статии на нејзиниот централен орган беа истакнувани проблемите на класната борба, поврзувањето на легалната борба со илегалната, на буржоазниот национализам, ликвидирањето на сите национални и класни привилегии, на правото на секоја националност слободно да се организира и самоопределува. Овие прашања се разгледуваа главно правилно, но не секогаш доследно.

Недоследноста на партијата најде одраз и во декларацијата што ја прифати Солунскиот конгрес. Народната федеративна партија го истакна како „највисок раководен принцип“ организирањето на работните народни маси во интерес на борбата против монархизмот, национализмот, против паразитските и експлоататорските класи, против кршењето на уставот од комитетот „Единство и прогрес“, како и против сепаратизмот на уставните клубови; кревање на општоотоманското демократско знаме против националниот сепаратизам“. Во своето основно барање Народната федеративна партија не одеше подалеку од давање автономија на Македонија, подразбирајќи под тоа не самоопределување до отцепување, туку само осигурување право на културно самоопределување.⁶⁾

Поддршката на интегритетот на Турската империја беше диктирана од искрената убеденост на раководителите на партијата дека борбата за самостојност на народите што ги угнетува Турција неизбежно ќе доведе или до асимилирање на тие народи, меѓу нив и на Македонија, од страна на балканските монархистички држави или до нивно поробување од европските империјалистички држави. Затоа македонските федералисти доаѓаа до заклучок дека се неопходни тесни врски со револуционерно-демократските елементи на балканските народи. Тие ја истакнаа идејата за образување на Источна федерација. „Со оглед на тоа, — се зборуваше во декларацијата на конституциониот конгрес на федеративната партија, — дека нашата и соседните земји објективно имаат заеднички задачи да им се

⁶⁾ Д. Кљосев. Цит. работа 450 (вид. програмските барања на Народната федеративна партија).

спротивстават на империјалистичките стремежи на големите сили, особено на Австроунгарија и Русија, а тоа е можно само при услов да се создаде Федерација, Народната федеративна партија ја истакнува паролата за Источна федерација“.⁷⁾ При тоа се имало предвид дека во федерацијата ќе влезе и демократизирана Турција.⁸⁾

Со оглед на тоа дека Народната федеративна партија главно се беше ориентирала на селанството, тоа имаше право да очекува од неа радикално поставување и решавање на аграрното прашање.

Меѓутоа, анализата на аграрната програма на Федеративната партија покажува дека партијата не само што не го истакнала барањето да се ликвидираат феудално-крепосните остатоци во Македонија, туку фактички ги поддржувала. Според програмата прашањето за земјата требаше да се решава преку спроведување на реформа од страна на отоманската влада, која ќе им овозможи на безимотните и малоимотните селани да добијат земја од спахиите со нејзино исплатување на рати, а притоа спахијата би можел да ја дава земјата исполица или да ја продава само на своите селани. Натаму се наведувало дека „во случај на спор околу определувањето на закупната или продажната цена спорот го решава комисија, составена од еднаков број претставници на двете страни под претседателство на судија“.

Во точката 5 на програмата се вели: „При обработка на земјата исполица спахијата е должен да даде семе, а берикетот се дели на половина. Ако семето му припаѓа на селанецот спахијата добива една третина од берикетот“.⁹⁾ Програмата не бараше укинување на крепосното право туку само проверка и озаконување на крепосните акти. „Земјата што е без крепосни акти или е со незаконски оформени акти да се одземе од беговите и да се врати на селаните“ — се наведува во програмата.“)

Во програмата имаше и такви прогресивни барања како што се „целосно ликвидирање на ангаријата“, забрана да се дава под закуп или да се продава општинската земја: шумите, пасиштата. Конституциониот конгрес на федеративната партија подвлече дека прифатената од конгресот аграрна политика е насочена само на надминување на острата криза што го зафати македонското село. Партијата не се откажуваше подоцна радикално да го решава аграрното прашање.

Кога се дава оценка на дејноста на Народната федеративна партија може да се каже дека нејзиното двегодишно постоење имаше големо влијание врз општествено-политичкиот

7) Д. Кљосев, Цит. работа, 449.

8) Истото, 450.

9) Д. Кљосев, Цит. работа, 452.

10) Истото.

живот на земјата. Партијата ги развиваше славните традиции на Внатрешната македонска револуционерна организација. Преку разгранетата мрежа на своите основни организации Народната федеративна партија ги вклучуваше широките слоеви на македонското население во политичкиот живот.

По револуцијата од 1908 година паралелно со Народната федеративна партија почнаа да дејствуваат така наречените уставни клубови што се појавија врз база на бугарските врховистички, како и на српските и грчките националистички организации кои порано дејствуваа на територијата на Македонија. Сите тие клубови, поддржувани од владините кругови на Софија, Белград и Атина, се занимаваа по младотурската револуција како и предреволуционерните организации со пропаганда на шовинистички погледи во интерес на династијата на оваа или на онаа монархија што ја супсидираше дејноста на клубот. За бугарските, српските и грчките клубови Македонија беше објект на раздор; во својата пропаганда, која честопати се придружуваше со терор, секој од овие клубови проповедаше де присоединување на Македонија кон една од балканските држави, де поделба на оваа земја на „сфери на влијание“.

Меѓу клубовите што тогаш дејствуваа во Македонија, најголема активност пројави Сојузот на бугарските уставни клубови, формиран во септември 1908 година и имаше свој печатен орган „Отечество“. Додека српските и грчките клубови и формално и суштински претставуваа агентури на српското и грчкото министерство за надворешни работи, на кои тие и официјално им беа потчинети, бугарските уставни клубови дејствуваа под знамето на демократските македонски организации.

Бугарските клубови, кои беа принудени да се приспособуваат кон новите услови и се трудеа да се здобијат со симпатии среде Македонците, не можеа да го заобиколат аграрното прашање што животот го имаше истакнато на преден план. Во програмата на Сојузот на бугарските уставни клубови беше вклучено барањето „праведно“ да се обезбедат селаните со земја, што значеше селаните да ја купуваат земјата преку селско-стопанските каси за заемна помош. Малку подоцна, во 1909 година, на конгресот во Солун Сојузот вака ја конкретизира својата аграрна програма: „Да се настојува кај владата да му овозможи на селското население да се здобива со земја по пат на создавање Кредитна банка која ќе го авансира населението во висина од две третини на куповната вредност со ниска камата и исплата на кредитот во рок од 30—50 години.“¹¹⁾

Сојузот на бугарските уставни клубови не ги изразуваше интересите на македонските работници, селани и занаетчии. По својот состав и карактерот на својата дејност Сојузот беше буржоазна организација што ги штити интересите на егзархи-

¹¹⁾ Д. Кљосев, Цит. работа, 454.

ското духовенство, чиновниците, трговците и другите слоеви на македонското население кои беа поврзани со буржоаско-монархистичките кругови на бугарската влада.¹²⁾

Бугарските уставни клубови, кои обединуваа луѓе со различни сфаќања и убедувања, имаа кус век. Едни од нив набргу се распаднаа, други беа распуштени од младотурските власти.

Кога турскиот парламент усвои закон за забрана на дејноста на партиите и професионалните сојузи почнаа репресалии против масовните политички организации. Прв беше уништен уставниот клуб во Монастир (Битола).

Исплашени од настаните во Монастир членовите на солунскиот клуб решија на вонредното собрание што се одржа на 17 ноември да не ги чекаат наредбите на власта и да ја прекратат официјалната дејност на својата организација, која, како што тие мислеа, ја чекаше судбината на монастирскиот клуб. За да го спречи евентуалното апсење на своите главни дејци и да ја спаси архивата на централното биро на клубот. Централниот солунски уставен клуб бил принуден доброволно да ја распушти својата организација.

На 18 ноември 1909 година централното биро на Сојузот на бугарските уставни клубови соопшти дека ги затвора сите свои секции во земјата.

Во соопштението што беше испратено до провинциските секции на организацијата во врска со решението, раководителите на Бирото ветуваа дека ќе ја обноват работата на Сојузот, сообразувајќи ја со постојното законодавство.

За да ја сочуваат својата организација активистите на бившите бугарски конституциони клубови решија да направат формална отстапка на владата и ја нарекоа „Сојуз на отоманските прогресивни клубови“. Било исто така решено претставниците на другите националности да се примаат за членови на клубот само во случај тие да не се наоѓаат на турска државна служба.¹³⁾

На 22 декември 1909 година турската власт во Солун го забрани органот на бившите бугарски уставни клубови „Отечество“. Печатницата и архивата на редакцијата биле запечатени, а уредниците и издавачите дадени на одговорност за повеќе статии што ги напаѓаа акциите на владата.¹⁴⁾

Многумина приврзаници на бившите бугарски клубови продолжија да се групираат околу списанието „Искра“ што из-

¹²⁾ АВПР. ПА, д. 1151, л. 51. Извештај на генералниот конзул во Солун бр. 702 од 5 септември 1909 год.

¹³⁾ АВПР. ПА, до 1151, лл. 130—131. Извештај на генералниот конзул во Солун Чирков бр. 1040 од 22 ноември 1909 год.; вид. исто: „Циркуларно соопштение на Централното биро на Сојузот на бугарските уставни клубови“ бр. 142 од 18 ноември 1909 год., таму, лл. 132—133.

¹⁴⁾ Истото, л. 195. Извештај на генералниот конзул Чирков бр. 1209 од 23 дек. 1909 год.

легуваше во Солун и околу цариградскиот неделен весник „Вести“.

Истовремено српските и грчките клубови го прекратија своето постоење. Туркофилски настроениот дел на учесниците во уставните клубови настојуваше да ги наведе Македонците да се помират со младотурскиот режим и во своите повици кон владеечките кругови се задоволуваше со минимални барања.

Со ништо неприкриената отоманизација што необично упорно ја спроведуваше Назим-бег предизвика во Македонија противење кај турските политички раководители. Тие сметаа дека крајниот шовинизам на младотурските лидери што се граничи со старотурската нетолерантност неизбежно ќе доведе до слом на политиката на Турција на Балканот.

Поради тоа во почетокот на јануари 1910 година по иницијатива на директорот на земјоделскиот департамент Касим-бег во Солун беше образувана партија на „умерените младотурци“, која си постави за цел да ги помири интересите на муслиманите и христијаните. Во партијата на „умерените“ влегоа видни турски чиновници во Солун: директорот на поштата и телеграфот Хамди-бег и директорот на правното училиште во Солун Адил-бег; во активноста на партијата учествуваше началникот на Штабот на третиот корпус на турската армија во Солун Али Риза-бег.

Програмата на партијата главно се сведувааше на следново: отстранување од раководството на младотурскиот комитет на крајните шовинисти, чија дејност се сметаше штетна за интересите на земјата; подобрување условите за живот на македонските селани, независно од религија и националност; ограничување на вонредните мерки што се преземаа против христијаните и наоѓаа израз во дејноста на постојаните војни судови; давање на немуслиманското население широка слобода во областа на културниот развој; зголемување благосостојбата на земјоделската класа на земјата по пат на средување на економските односи меѓу спахиите и селаните што ги обработуваа нивните чифлици.¹⁵⁾

Овие задоцнети либерални барања во лагерот на турската опозиција беа предизвикани од заострувањето на политичката криза во Македонија, од засилувањето на ослободителната борба на Крит и во Албанија. Во таквите околности и самите младотурски предводници почнаа да бараат излез од настанатата ситуација.

На 24 мај во Солун пристигна турскиот воен министер. Истиот ден вечерта во станот на командирот на третиот корпус се одржа состанок на кој учествуваа монастирскиот (битолскиот), ускјупскиот (скопскиот) и солунскиот генерал-губернатори, вое-

¹⁵⁾ АВПР. ПА, д. 1152, лл. 49—50. Извештај на генералниот конзул Чирков од Солун, бр. 131 од 4 февруари 1910 год.

ниот командант и неколку члена на младотурскиот комитет. На советувањето требаше да бидат разгледани ситуацијата во Албанија и компликациите што ги предизвика критското прашање.

Што се однесува до положбата во Македонија солунскиот и битолскиот генерал-губернатор ја окарактеризираа како мошне неповолна поради непријателскиот однос на македонското население кон постојниот режим. Двата губернатора изразија страхување дека може да дојде до оживување на четничкото движење на Македонците.¹⁶⁾

Причини за тревога во лагерот на младотурците имаше повеќе од доволно. Грубата политка на отоманизацијата на не-турските народи во Империјата мораше да предизвика отпор.

Кога почна албанското движење, меѓу Македонците почна да се пропагира идејата за спогодба со Албанците и поддршка на борбата на последниве.

Во почетокот на востанието во северна Албанија претставниците на македонските организации направија неколку обиди да се зближат со раководителите на антитурското движење во Дебар и северна Албанија.

Во април и мај 1910 година во Монастир (Битола) и Дебар беше испратена делегација на македонските организации за преговори со тамошните раководители.¹⁷⁾

Иако младотурците презедоа најстроги мерки да ги оневозможат врските меѓу востанатите Албанци и македонските четници во почетокот на јуни во Струмица (Солунски вилает) се одржа тајно советување на претставниците на македонските организации со албанските востаници.

Струмица беше одбрана за место на средбата затоа што беше најбезбедна и најдостапно место во средна Македонија за четниците што наоѓаа засолниште во планините.

Учесниците во советувањето ја разгледаа положбата во Македонија, како и мерките што се неопходни за заштита на интересите на Македонците со оглед на крајно непријателската политика што ја спроведуваа младотурците во однос на христијанското население.

Советувањето ги усвои следниве решенија: 1) со оглед на засиленото прогонување на немуслиманското население на Македонија од страна на турската влада и ограничувањето на неговиот културен и национален развиток да се прифати како целесообразно обединувањето на дејствата за заштита на заедничкото дело; 2) ако во најблиската иднина се покаже неопходно, да се почне движењето на четите, насрочено за 20 јули

¹⁶⁾ АВПР. ПА, д. 1152, лл. 305—306. Извештај на Петрјаев од Солун, бр. 561 од 28 мај 1910 год.

¹⁷⁾ АВПР. ПА, д. 1153, л. 18. Извештај на Петрјаев од Солун, бр. 606 од 9 јуни 1910 год.

(Илинден); 3) да се обноват сите комитети што раководат со револуционерните реони во Македонија и да се изврши преглед на магазините со оружје.¹⁸⁾

Крупна политичка демонстрација против младотурскиот режим беше специјалниот меморандум што македонските пратеници му го предадоа на големиот везир. Тој содржеше обвинувања и протести на македонското население: против неправедниот и нехуман однос кон бившите четници што се беа вратиле во своите села по донесувањето на уставот; против одземањето на земјата од месните Македонци во врска со населувањето на муслимани во Македонија; против масовите апсења под изговор на борба со бандити; против забраната да се вратат во родните места селаните Македонци кои беа избегале од Македонија за време на режимот на Абдул-Хамид; против забраната Македонците да учествуваат во изборите за општински совети; против политиката на провокации и подбуждувања еден против друг на Македонците со различна вера.¹⁹⁾ Меморандумот бараше укинување на работата на воените судови.

Младотурската влада не само што не им обрна внимание на протестите на македонските пратеници, туку со уште поголема упорност ја продолжи операцијата на разоружување на Македонците-христијани, придружувајќи ја со жестоко насилство и апсења. До јули 1910 година вакви казни операции беа извршени во Еницевардарска, Гевгелиска, Неврокопска и Драмска каза на Солунскиот вилает. Солунскиот генерал-губернатор Ибрахим-бег лично патуваше во овој реон за да раководи со казнената експедиција.²⁰⁾

Разоружувањето на Македонците, што се придружуваше со насилство на месната турска власт, предизвика голем отпор кај населението, особено во Серската, Демир-Хисарската, Петричката, Мелничката и Неврокопската каза, т.е. во реоните каде што Народната федеративна партија имаше најголемо влијание. Имајќи го предвид ова Ибрахим-бег отпува во Мелник за да се состане лично со Сандански и да го побуди да го помогне во смирувањето на населението. Ибрахим-бег му ветил на Сандански дека нема да ги разоружува казите на Серскиот санџак и дал согласност да го смени непожелниот за населението серски кајмакам.²¹⁾

Оваа плима на „мирољубивост“ кај Ибрахим-бег воопшто не значеше дка тој се откажува од мислата да го разоружи

¹⁸⁾ АВПР. ПА, д. 1153, л. 37. Извештај на Петрјаев од Солун, бр. 630 од 18 јуни 1910 год.

¹⁹⁾ АВПР. ПА, д. 1153, л. 47. Извештај на Петрјаев од Солун, бр. 665 од 23 јуни 1910 год.

²⁰⁾ АВПР. ПА, д. 1153, л. 56. Извештај на Петрјаев бр. 690 од 2 јули 1910 год.

²¹⁾ АВПР. ПА, д. 1153, лл. 120—121. Извештај на в.д. управителот на конзулатот во Солун Ферхмин, бр. 856 од 25 август 1910 год.

реонот. Откако се увери дека акциите на младотурците најдоа на сериозен отпор кај населението на Серскиот санџак Ибрахим-бег реши да го одложи извршувањето на својата задача за поблагопријатен политички момент.

Отоманизацијата на Македонија беше придружувана со општи претреси, одземање оружје и апсење на населението. За жестоките пресметки на младотурската власт сведочат следниве факти: на 9 септември 1910 година солунскиот воен суд донесе пресуда по дело за антитурска пропаганда во Гевгелија (Солунски вилает). Четворица, меѓу кои еден учител, беа осудени на смрт, петмина — на доживотна робија, а другите — на принудна работа со различно времетраење. На 8 години беше осуден и гевгелискиот архиепископски намесник Александар.²²⁾

На 26 септември 1910 година градот Ениџе-Вардар беше окружен со турска војска, а потоа сето машко население беше собрано на плоштадот на градот. На жителите им беше наредено да кажат каде е скриено оружјето и да предадат двајца четници што се криеле (Апостол и Паљуш). На Македонците-христијани им беше речено дека тие ќе стојат на плоштадот без храна и вода сè додека не го дадат бараниот одговор. На другиот ден власта уапси неколку Македонци на чело со инспекторот Михајлов, меѓу кои беа и учителите од градот, и ги подложија на мачење. Другите Македонци беа ослободени по два дена стоење на плоштадот.

Во истиот град свештеникот Калаџиев не ги издржа три-дневните мачења и умре.

На сличен начин Турците дејствуваа и во многу други населени места во Македонија.²³⁾ Тероризираното население бараше заштита од руските конзули, обраќајќи им се со молби да влијаат на турската власт да ги прекрати прогонувањата.

По налог на својата влада Чариков го предупреди големиот везир Хаки-паша за тоа дека насилството што се врши над населението при разоружувањето може да доведе до нова интервенција на европските држави во македонските работи. По ова турската власт малку ги намали репресалиите против македонското население, но само за извесно време.²⁴⁾

„Македонското прашање одново влегува во центарот на вниманието на европските сили. Под знамето на „заштита“ на македонскиот народ империјалистичките држави на Европа и буржоазните монархии на балканските држави фактички сакаа „да откинат парче“ на Балканот“. Ленин повеќепати ја пре-

²²⁾ АВПР. ПА, д. 1153 л. 147. Извештај на Управителот на конзулатот во Солун Ферхмин, бр. 905 од 10 септ. 1910 год.

²³⁾ АВПР. ПА, д. 1153, л. 189. Извештај на Ферхмин, бр. 987 од 9 септември 1910 год.

²⁴⁾ АВПР. ПА, д. 2696, лл. 21—22. Строго доверливо писмо на Чариков од Цариград од 18/31 јули 1910 год.

дупредуваше демократската јавност во светот дека би било мошне наивно да им се верува на зборовите на дипломатите, а да не се води сметка за нивните дела. А делата на империјалистите се сведуваа на тоа да се ограничи турската револуција на преврат во врвот, да се задуши сè посланата национално-ослободителна борба и да се преземат реални чекори кон поделба на Турција.²⁵⁾

Меѓутоа, се случи така што националноослободителното движење во Македонија изникна и се развиваше како движење против основите на феудално-апсолутистичкиот поредок на Турската империја, а тоа значеше дека претстоеше решавањето и на задачите на буржоаската револуција. „Големите земјопоседници во Македонија (таканаречените спахии) беа Турци и муслимани, додека селаните беа Словени и христијани. Затоа класната противречност се заостри со религиозната и националната“²⁶⁾, — пишуваше В. И. Ленин во 1912 година. Тргувајќи од таа конкретно настаната ситуација во Македонија Ленин понатаму направи мошне важен политички заклучок:

„Националната слобода и слободата во самоопределувањето на македонскиот народ можат да станат неизбежен резултат единствено по целосното ослободување од големопоседниците и од апсолутизмот.“²⁷⁾

Затоа, кога империјалистичките држави во Европа и империјалистичката буржоазија што стоеше зад нивниот грб, следејќи ги користољубивите цели во поделбата на турските владенија, викаа за „национално ослободување на Словените“, а премолчуваа за класното и социјалното угнетување на македонскиот народ, вистинското ослободување на тој народ всушност се закочувааше, бидејќи со тоа се подржуваше останувањето на спахиските привилегии, политичката неправда и националното угнетување.²⁸⁾

Вистинско и целосно ослободување на македонскиот народ можеше да оствари само работничката класа. Но во Македонија во тоа време таа беше малобројна. Македонските селани кои се кренаа на борба за своите насušни интереси не беа обединети, беа неразвиени и немаа вистински раководител во лицето на слабо организираниот и малоброен македонски пролетаријат. Социјал-демократските групи што се појавија по турската револуција во Солун, Велес, Скопје, Сер и други македонски градови беа сосема незначителни и не можеа да имаат суштествено влијание врз развојот на националноослободителната борба.

²⁵⁾ Вид. В. И. Ленин. Полн. собр. соч., т. 17, с. 223—224.

²⁶⁾ Вид. В. И. Ленин. Полн. собр. соч., т. 22 с. 186.

²⁷⁾ Вид. В. И. Ленин. Полн. собр. соч., т. 22, с. 186.

²⁸⁾ Вид. В. И. Ленин. Полн. собр. соч., т. 22, с. 187—188.

Значи, слабоста на демократските сили во Македонија и во соседните балкански земји и мешањето на европските империјалистички држави доведе до тоа што, и покрај значителниот замав на национално-ослободителното движење во 1908—1912 година, македонскиот народ не успеа да се здобие со социјално и национално ослободување.

Слабоста на демократските сили ја искористија балканските монархии кои, откако создадоа Балкански сојуз, влегоа 1912 година во војна со Турција за поделба на Македонија.